

BİR DEVLET KURAMI İNŞASI: JOHN LOCKE'TA SİYASAL LİBERALİZMİN TEMELLERİ A STATE THEORY CONSTRUCTION: THE FUNDAMENTALS OF POLITICAL LIBERALISM IN JOHN LOCKE

Kadir Caner DOĞAN*
Canan ÇAKIR**

Öz

John Locke, 17. yüzyılın çağdaş filozoflarından biridir. Ortaya attığı görüşler ve siyaset felsefesi ile siyasal liberalizmin kurucusu sayılmıştır. Locke, bir toplumsal sözleşme kuramcısı olarak sivil topluma/devlete geçilmeden önce bir doğa durumundan söz etmektedir. İnsanlar arasında sözleşme yapıldıktan sonra ise doğa durumundan beri var olan eşitlik, adalet ve özgürlük gibi hakların belirli koşullar çerçevesinde devlete geçtiğini belirtmektedir. Ancak devletin hükümet etme iktidarı sınırlıdır ve bunun en büyük güvencesi halkın var olmasıdır. Doğa durumundaki haklar, sivil toplumda meşru yasalar ile korunmaktadır. Bu çalışmada Locke'un devlet kuramı üzerine görüşleri bağlamında siyasal liberalizmin kökeni ana hatları ile açıklanmıştır. Bunun için Locke'un önemli eserlerinin kaynak gösterilmesine özen gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: John Locke, Liberalizm, Devlet Kuramı, Sözleşme, Mülkiyet.

Abstract

John Locke is one of the contemporary philosophers of the 17th century. His ideas and political philosophy and political liberalism were regarded as founders. Locke, as a social contract theorist, speaks of a state of nature before being passed to civil society/state. Since the conclusion of a contract between people, the rights such as equality, justice and freedom that have existed since the state of nature have passed to the state under certain circumstances. However, the government has a limited power to govern, and the greatest assurance is that the people exist. The rights of nature are protected by legal laws in civil society. This study is outlined in the main lines of political liberalism in the context of Locke's views on state theory. In this context, care has been taken to ensure that Locke's important works are cited.

Keywords: John Locke, Liberalism, State Theory, Contract, Property.

GİRİŞ

John Locke'un devlet kuramı bağlamında doğa durumundan politik/sivil topluma nasıl geçildiği konusu önem arz etmektedir. Bu bakımdan Locke'a göre insanlar kendi hür iradeleri sonrasında doğa durumundan vazgeçerek sosyal içerikli bir sözleşme ile mülkiyet hakları başta olmak üzere diğer kazanımlarını bir hükümete/devlete yasaların uygulanması suretiyle devretmişlerdir. Dolayısıyla Locke'un devlet kuramında doğal hukuk, sözleşme, politik toplum, mülkiyet gibi konular özellikle ilk evrede tartışılması gereken öneme sahiptir. Bu kavramlar, aynı zamanda siyasal liberalizmin açıklanması ve ortaya çıkışı açısından da belirleyicilik göstermektedir.

Locke, 17. yüzyıl İngiltere'sinin siyasi ve ekonomik dönemlerini de yaşamış, devrimlere tanık olmuş bir filozoftur. Bu bakımdan geliştirmiş olduğu görüş ve düşüncelerin bu olaylardan etkilenmesi kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Locke, günümüze kadar gelen önemli eserlerini, yüzyılın sonunda ikinci büyük devrimin gerçekleşmesi ve parlamenter demokrasiye tam anlamı ile geçiş sonrasında yazmıştır. Bu nedenle Locke, 18. yüzyıl Aydınlanma çağına da önemli miras bırakmıştır.

Bu çalışmada sözü edilen açıklamaların yapılması için ilk bölümde Locke'un kişisel hayatı, temel görüşleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise Locke'un siyasal liberalizm çerçevesinde devleti hangi kuramsal zemine yerleştirdiğine dair fikirlerine ve yorumlarına yer verilmiştir.

1. JOHN LOCKE'UN HAYATI VE DÜŞÜNSEL/FELSEFİ ARKA PLANI

1.1. Kişisel Hayatı

John Locke (1632-1704), 17. yüzyılın ortalarında İngiltere'de bir iç savaş sırasında doğmuştur ve Püriten bir hukukçu babanın oğludur. Oxford'da eğitim görmüştür, mezun olduktan sonra ise değişik bilim dallarıyla ilgilenmiştir (Ergül, 2016: 414; Yanık, 2015: 36). 18. yüzyılda sadece dört yıl yaşamış olmasına rağmen, düşüncelerinin ileriliği ve niteliği sayesinde 18. yüzyıl Aydınlanma Çağı düşünürlerinden sayılmıştır (Çapar ve Yıldırım, 2018; Çetin, 1998: 11).

* Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, kadircanerdogan@gumushane.edu.tr.

** Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, canacakirsdu@gmail.com.

Locke, eğitilmiş ve tacir bir ailede büyümüş, Oxford Üniversitesi'nde ilk yüksek öğrenimini tamamlamıştır (Yıldız, 2016: 376). Locke, dört yıllık bir eğitimden sonra Oxford bünyesinde Christ Church'teki öğrenimini 1656 yılında tamamlayarak, "Bachelor" derecesiyle edebiyat fakültesini bitirmiştir. 1656-1658 yılları arasında bir yandan master çalışmalarını başarıyla yürüten Locke, diğer yandan da özel olarak ilgilendiği tıp ilminde ilerlemeye uğraş vermiştir. Locke'un 1661 yılında babası vefat etmiş, 1665 yılında ise Brandenburg'da diplomatik bir göreve getirilmiştir. Fakat Locke'un gayesi bu görevi devam ettirmekten ziyade, master öğrenimi sırasında yakından ilgilendiği tıp alanında diploma almak olmuştur (Arslan, 2013: 184). Bu gayesine de yani doktorluğa 1675 yılında aldığı tıp diploması ile ulaşmıştır (Bouillon, 1998: 5).

Locke, 1660-1664 yılları arasında Oxford'da öğretim elemanı görevlerinde bulunmuştur (Çetin, 1998: 14-15). 1666 yılında Kont Shaftesbury ile tanışmıştır. Bu arada kendisine teklif edilen elçilik görevini kabul etmemiş, bir süre sonra Shaftesbury'nin sekreteri ve özel doktoru görevine atanmıştır (Bouillon, 1998: 4). Locke'a İngiliz devletinin kapitalist sorumluluklarını anlamayı, ekonomik gelişmenin koşullarını ve devlet siyasetinin erdemleri konusundaki temel ölçütleri Shaftesbury öğretmiştir (Dunn, 2011: 25).

İngiltere'de 1675 yılında iç huzursuzluklar yaşanmıştır. Çağdaşı ve yakın arkadaşı olan Shaftesbury, şatosuna çekilmek zorunda kalmış, bu sebeple Locke zor duruma düşmüştür. Ayrıca Locke, bazı sağlık sorunları da yaşamıştır. Bunun üzerine Kıta Avrupası'nda Fransa'ya bir seyahate çıkmıştır. Dört yıl sonra Shaftesbury'nin durumunun düzelmesi üzerine İngiltere'ye gelmiştir. Ancak Kont Shaftesbury, iç siyasi meseseler üzerine Hollanda'ya gitmek zorunda kalmıştır. Locke da Kont'un ülkeyi terk etmesinden 8 ay sonra Hollanda'ya gitmiştir (Bouillon, 1998: 6). Locke'un İngiltere'de 1688'de Orange hanedanından Protestan William'ın başa geçmesi ve Roma Katolik Kral II. James'in kaçmasıyla birlikte kaderi birdenbire değişmiştir. Bir sonraki yıl Locke İngiltere'ye dönmüştür (Dunn, 2011: 36). Dönmesiyle beraber de siyaset felsefesi bağlamında önemli eserleri bu dönemde kaleme almıştır (Çetin, 1998: 16; Yolton, 1958: 477).

1.2. Temel Fikir ve Düşünceleri

Locke, dönemi bağlamında zamanının çok ötesinde bir filozof olarak siyasal liberal geleneğin babası olarak kabul edilmektedir (Aktan, 1995: 8). "Devletin amacının özgürlüğü güvence altına almak olduğunu, devletin kaynağının ve meşruiyetinin toplum sözleşmesinde aranması gerektiğini, iktidarın bireysel kabulü amaçlamak zorunda olduğunu" ifade eden görüşleriyle liberal düşüncenin kuruluşuna büyük katkıları olmuştur (Çetin, 2001: 220). Locke'u liberal yapan konumu, özellikle devlet hakkında ve insan hakları üzerinde geliştirdiği fikirleridir. Aynı zamanda bir "toplumsal sözleşme kuramcısı" olarak Locke, sistematik bir biçimde epistemolojisini, siyaset kuramıyla birleştirmiş ve liberal devletin, temel haklar anlayışının, sözleşme kuramının ve siyasal düşünce tarihinde çok anılmasa da "hoşgörü" olgusunun gelişmesine büyük düzeyde katkıları sunmuştur (Akçiçek, 2011: 15). Locke, bugün neredeyse bütün demokratik toplumlarda geçerli olan, "kuvvetler ayrılığı, bireysel haklar, ifade özgürlüğü" gibi temel kavramları ilk kez sistematik bir biçimde savunmuştur (Günör, 2016: 344). Anlaşıldığı üzere Locke'un devlet felsefesi, siyasal liberalizmin belirleyicisi olmuştur (İşçi, 2012: 278) ve böylece Locke, modern siyasal liberalizmin kurucusu olarak kabul edilmektedir (Barry, 2016: 859).

Locke'un esas siyasi görüşlerini ifade ettiği "Hükümet Üstüne" eseri iki incelemeden oluşmaktadır. Locke, ilk incelemesinde, mutlak monarşiyi reddetmekte ve Robert Filmer'in görüşlerinin yanlışlığını ortaya koymaya çalışmaktadır. İkinci incelemede, kraliyet rejimini eleştirme ve rejime karşı çıkışta bir devrimi meşru kılama yöntemini/durumlarını açığa çıkarmaktadır. Bunun için "doğa hukuku, sözleşme, birey hakları, mülkiyet" kavramlarını fikirlerini açıklarken özellikle vurgulamaktadır (Kırlı, 2013: 104-105; Dienstag, 1996: 991; Dunn, 2011: 34; Henry, 1999: 613). Locke (2016: 3), birinci incelemede Kutsal Kitap ya da Tanrı'nın insanları başkalarının sınırsız otoritelerine tabi kılmadığını söylemektedir. Buna bağlı olarak insanların ahlak ve akıl aracılığı ile özgür/sivil topluma geçişinin ilkelerini ikinci incelemede belirtmiştir.

Locke, kapitalizmin erkenden kök salmaya başladığı ve hukukun üstünlüğü ilkesinin benimsendiği İngiltere'nin siyasi ikliminden oldukça etkilenmiş ve düşüncelerini bu eksende meydana getirmiştir (Zabunoğlu, 2016: 434). Locke, önemli eserlerini de İngiltere'de burjuvazinin iktidarı denetimi altında tutmak için çaba gösterdiği dönemde vermiştir. 1640'ta iç savaş şeklinde başlayan bu dönemin ilk 20 yılında monarşiyi kaldırıp cumhuriyet ilan etme yolunu seçen burjuvazi, bu yöntemin başarılı olmaması üzerine, 1660'tan sonra meşruti monarşiye yönelmiştir. 1688 Devrimi ve ardından parlamentoda kabul edilen 1689 Haklar Yasası ile mutlak monarşi yönetimine bir daha asla geri dönmek üzere son verilmiş ve anayasal monarşi şeklinde parlamenter demokrasi kalıcı olarak kurulmuştur. Nitekim Locke'un burjuvazinin çıkarları ile özdeşleşen doğa durumu/doğal haklara saygılı bir meşruti monarşiyi savunan görüşleri ünlü "İkinci İnceleme'de" bulunmaktadır (Uygun, 2014: 220).

Locke, epistemoloji bağlamında çıkış noktası olarak insandaki ilk düşüncelerin deneyden edinilmiş oldukları görüşünü almıştır (Özcan, 1986: 567). Nitekim Locke (2013: 97)'a göre bilimimizin tümünün temelinde deney vardır. Ampirizmin kurucu isimlerinden birisi olarak da bilinen Locke'a göre, insan zihni doğuştan bir takım bilgilere sahip değildir (Zabunoğlu, 2016: 433-434). Locke'a gelinceye kadar doğuştan fikirlerin (rasyonalizmin) hakim olduğu görüşü egemen olmuştur. Ancak Locke'a göre insan sahip olduğu bütün bilgileri, duyu organları ve doğuştan kendinde bulunan zihinsel yetileri ile sağlasa da bunları gözlem ve deney yoluyla sonradan öğrenmektedir (Çetin, 1998: 40-41).

2. JOHN LOCKE'TA DEVLET KURAMI VE SİYASAL LİBERALİZMİN KÖKENİ ÜZERİNE

Locke, "insanın kendi emeği ile kazandığı menkuller olarak ve kendi vücudundaki mülkiyetini kabul etmek ve mülkiyetin dokunulmazlığını doğa kanunu olarak görmek suretiyle, sivil toplumda yaşayan bireyin dokunulmazlığının ve özgürlüğünün temellerini atıyordu. Onun mesajına göre, siyasal toplumun amacı, Tanrı tarafından belirlenen doğa kanununun yerine getirilmesidir. Siyasal toplumun meydana gelmesi ve işlemesi buna bağlıdır. Yasama, yürütme, federatif bütün güçler, ancak mülkiyeti, yani hayatı, özgürlüğü ve serveti muhafaza ettikleri müddetçe meşrudur" (Bouillon, 1998: 41).

2.1. Doğa Durumu/Toplum Sözleşmesi

Toplumsal sözleşme kuramcılardan olan Locke, toplumun ortaya çıkışını bir doğa durumu tasviri ve ardından gelen bir sözleşme ile açıklamaktadır (Ward, 2010: 101-103). Locke'a göre insanlar arasındaki doğa durumunu sona erdirip, bir topluma girme sözleşme ile olmuştur (Bakırcı, 2004: 278). Locke'a göre insanlar, bir toplum sözleşmesi ile özgürlüğün iyi korunamadığı doğa durumuna son verip, yargılama ve cezalandırma haklarını topluma devrederek doğal/ilkel topluluktan uygar toplum aşamasına geçmişlerdir. Böylece uygar toplumda devlet ya da yönetim, topluluk dışında olan kimselerce toplum üyelerine verilebilecek zararları önleme gücüne sahip bir kurum olmuştur (Büyük, 2010: 164; Mack, 2009: 101; Bakırcı, 2004: 24).

Locke, kendi dönemindeki birçok düşünür¹ gibi sivil toplum olarak nitelenen devletin kökenini açıklamak için doğa durumu varsayımlarından hareket etmektedir (Toku, 2003: 79). Doğa durumunu özgürlük ve eşitlik ön kabulü üzerinde kuran Hobbes'tan farklı olarak Locke, doğa durumunu olumsuz olarak görmemektedir (Denli, 2017: 424). Hobbes, doğa durumunu umutsuz, sürekli bir korku durumu diye tarif etmektedir (Vatansever, 2017: 408). Hobbes, insanların henüz topluluk halindeyken yani henüz bir topluluktan ve devletten söz edemediğimiz doğa durumundaki hallerini bir savaş ve kaos hali olarak kabul etmektedir. Bu düşüncenin temelinde insanların egoist olduğu düşüncesi bulunmaktadır (Ekmekçi, 2013: 206). Locke'a göre ise doğa durumu, insanların kimseden izin almadan, doğa yasasının sınırları içerisinde eylemlerini düzenlemek, mallarını ve kişiliklerini istediği gibi kullanma özgürlüğüne sahip ve aynı zamanda eşitlik içinde oldukları durumdur (Denli, 2017: 424; Timuçin, 2006: 15). Yine Locke, doğa durumunu, mantıksal bir kurgudan ziyade tarihsel bir gerçeklik olarak düşündüğünü birçok kez ifade etmiştir (Batz, 1974: 663).

Locke'un doğa durumuna bağlı yasa anlayışı içinde hem ahlak anlayışını hem de bilgi kuramının yansımalarını bulmak mümkündür (Timuçin, 2006: 21). Locke'da doğa yasası, Antik Yunan'dan 17. yüzyıl Avrupası'na ulaşan bir sürecin devamı olarak görülmelidir (Yayla, 2011: 38). Locke'a göre doğa durumu, "Tanrı'nın insanları yaşamlarından ve bu yaşamları içinde yaşayarak şekillendirdikleri topluluktan önce dünya üzerine yerleştirdiği" durumdur (Dunn, 2011: 88). Nitekim Tanrı, her şeyi bilen bir varlıktır (Çetin, 1998: 127). Buna göre de Tanrı, yasanın temelidir (Bakıcı, 2004: 87). Locke'a göre insan, Tanrı'nın varlığını da

¹ Toplumsal sözleşme kuramcılarında diğer iki önemli düşünür ise Thomas Hobbes ve Jean-Jacques Rousseau'dur. Hobbes, Leviathan kavramını ortaya atan ve bu kavramı devlet ile özdeşleştiren düşünürdür. Hobbes'e göre insanlar aralarında bir toplumsal sözleşme yapmışlardır ve bu sözleşmeye bağlı olarak da tüm bireysel iradelerin tek bir varlıkta bütünleşmesi ile devlet ortaya çıkmıştır (Hobbes, 2012). Hobbes'e göre toplumsal sözleşme ile bireyler, birbirleri üzerindeki bütün hakları egemene (devlete) devretmişlerdir. Bu bağlamda tüm bireylerin teker teker bireysel iradeleri, egemene geçmiş ve bu şekilde de egemenin sınırsız kudret ve yetkisi ortaya çıkmıştır. Nitekim bireylerin toplum sözleşmesine bağlı olarak kendi sınırsız özgürlüklerinden ve haklarından vazgeçmeleri, dolaylı olarak egemenin gücünde bir artışa neden olmaktadır. Nitekim Hobbes'a göre, vatandaşların sözleşme ile ortaya çıkmasına vesile oldukları egemen güç, onları temsil etmektedir ve de yönetmektedir. Bu doğrultuda tek tek bireyleri temsil eden ve yöneten bu sınırsız büyük güç, Hobbes'un deyimiyle "Leviathan" adını almaktadır. Kimi kaynaklar, Leviathan kavramına oldukça olumsuz bakmaktadırlar ve bu kavramı, hikmetinden sorgu sual sorulmaz "bir devlet canavarına" benzetmektedirler (Güneş, 2012: 12). Ayrıca tarihte "toplum sözleşmesi" kavramını geliştiren ve "Toplum Sözleşmesi (The Social Contract)" adlı kitabında bunu derinlemesine açıklayan düşünür de Rousseau'dur. Rousseau'ya göre; "genel sistem (irade) devletin güçlerini devletin kuruluş amacına, yani herkesin iyiliğine uygun olarak yönetebilmektedir. Çünkü özel çıkarlar arasındaki anlaşmazlık nasıl toplumların kurulmasını gerekli kılınmışsa, aynı çıkarlar arasındaki anlaşma da bunu olanaklı kılınmıştır. İşte toplumsal bağı kuran şey, bu birbirinden ayrı çıkarlar arasındaki ortak şeydir. Bütün çıkarların anlaşığı bazı ortak noktalar olmasaydı, hiçbir toplum var olamazdı. İşte toplum, bu ortak çıkarlar açısından yönetilmelidir". Dolayısıyla toplumdaki farklı çıkar grupları arasında kurulacak olan "toplum sözleşmesi", yetkilerin bir egemen güce devredilmesiyle sorunların çözülmesini sağlayacaktır (Rousseau, 2013: 23).

akıl yol göstericiliği ile duyu deneyimi çabası ile bulabilmektedir (Timuçin, 2006: 26). İnsan akli tarafından idrak edilen doğa yasası, devamlılığını sivil kanunda bulmaktadır (Bouillon, 1998: 36). Buna göre akıl, tam olarak kullanılabilirse sivil toplumda tek ve aynı olan ahlaki doğrular dizgesine yani doğa yasasına ulaşmak olanaklıdır (Bakırcı, 2004: 74). Bu bakımdan Locke'a göre inanç akla karşı değildir. Akıl ötesinde bir güven biçimidir (Dunn, 2011: 141). Diğer yandan Locke, herkesin kendi ruh sağlığına giden yolu açmak için hoşgörüyü, gönüllü üyelere sahip olmak gibi temel vasıfları olan çeşitli dini cemaatlere karşı devleti hoşgörüyü çağırılmaktadır (Bouillon, 1998: 30).

Locke (2012: 28), "Hoşgörü Üstüne Bir Mektup" adlı eserinde dini hoşgörü hakkında şunları ifade etmiştir:

"Din zahiri bir ihtişam meydana getirmek ya da ruhani egemenliği ele geçirmek yahut zorlayıcı kuvvet uygulamak için değil; insanların hayatını erdem ve dindarlık kurallarına göre düzenlemek için kurulmuştur."

2.2. Politik/Sivil Toplum

Locke, özgürlüğü yasayla ve devletle birlikte düşünmektedir (Öztürk, 2015: 7). Buna göre sivil toplum, iyi bir yaşamın sürdürülmesi ile ilgilidir (De Roover ve Balagangadhara, 2008: 529). Ayrıca politik toplum, özgürlüğü muhafaza edebilmek için bir takım özgürlüklerden feragat etmeyi de gerektirmektedir (Bouillon, 1998: 23; Dunn, 1967: 153). Politik toplumda yaşayan insanlar, çok taraflı bir sözleşmeyi ve güçler üzerinde yapılan bir ittifakı hedeflemiştir (Bouillon, 1998: 28). Bu bakımdan insanlar, daha güvenli bir ortam için politik topluma katılmışlardır (Timuçin, 2006: 31). Locke'a göre doğa yasasına muhalefetin ilk belirtisi bir insanın barışçı doğal ortamı bozup, savaş ortamına geçişi süreciyle başlamaktadır (Bouillon, 1998: 14). Yine Locke'a göre savaş durumu doğa durumunun bir karşıtı olmakla beraber, aynı zamanda sivil topluma geçme nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Bakırcı, 2004: 42).

Locke'a göre devlet, insanlar arasında dayanışmayı kuvvetlendirmek, mülkiyet haklarını korumak ve doğa haklarını (adalet, eşitlik ve özgürlük) güvence altına almak gibi fonksiyonları yerine getirmektedir (Özgüven, 2014: 71). Locke'un devleti, asla Hobbesçu anlayışta olduğu gibi mutlak egemenliğe sahip değildir. Aksine devlet, onu kuran toplumun amaçlarının gerçekleşmesinde sadece bir araç olarak kalmaktadır. Locke, egemeni Hobbesçu bir anlayışta yasa yapmaktan ziyade, doğal yasaları uygulamakla görevli tutmaktadır. Nitekim Locke, doğa durumunu tasvir ederken, yasaların zaten doğal olarak var olduğunu ve egemenin, bu yasaları sadece keşfederek, uygulamakla yükümlü olduğunu ifade etmektedir (Aydınlı ve Ayhan, 2004: 78).

Locke (2018: 11), "Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme" adlı eserinde hükümet/devlet/politik iktidar hakkında şu şekilde bir açıklama yapmıştır:

"Siyasal iktidarı, mülkiyeti düzenlemek ve korumak için ölüm cezasını ve dolayısıyla diğer bütün hafif cezaları da içeren yasalar yapma; topluluğun gücünü bu yasaların uygulanmasında ve devletin dış zararlara karşı savunulmasında kullanma ve bütün bunları kamu yararı için yapma hakkı olarak alıyorum".

2.3. Mülkiyet Anlayışı

Locke, insanların doğa durumunda sahip olduğu "hayat, hürriyet ve mülkiyet" gibi temel haklarının sözleşme sonucunda kurulan politik yönetimce korunması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır (Karagöz, 2002: 276; Akarsu, 1967: 74).

Locke (2018: 131-132), "Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme" adlı eserinde mülkiyet hakkında aşağıdaki gibi cümlelere yer vermiştir:

"İnsanın benim genel olarak Mülkiyet olarak adlandırdığım, yaşamlarının, hürriyetlerinin ve servetlerinin karşılıklı korunması için önceden birleşmiş bulunan ya da birleşme fikrine sahip olan diğer insanlarla birlikte bir topluma katılmayı amaçlaması ve bunu istiyor olması nedensiz değildir."

"İnsanların devletlerde birleşmelerinin ve kendilerini yönetim altına koymalarının asıl ve ana amacı mülkiyetlerinin korunmasıdır. Doğa durumunda ise bu konuda pek çok şey eksiktir."

Locke'a göre; doğa durumunda herkes aynı hakka sahiptir. Başka bir ifadeyle herkes kendi kendisinin kralı olunca çoğu zaman adalet ve eşitlik tam olarak sağlanamamaktadır. Bu durumda erişilen mutluluk da kesin olamamakta ve garantiye alınamamaktadır. Bu nedenle insan, özgür olmasına rağmen sürekli tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kaldığı bu şartlardan vazgeçmeye razı olmaktadır. Bu şekilde insanlar, hayatlarını, özgürlüklerini, mallarını kısaca Locke'un tabiriyle mülkiyeti karşılıklı olarak korumak için toplum kurmak üzere başkalarıyla birleşmektedirler (Eroğlu, 2010: 5; Evren, 2015: 34; Ashcraft, 1968: 903).

Locke'un İkinci İnceleme'de üzerine temellendirmeye çalıştığı ana konunun da mülkiyet olduğu görülmektedir (Yolton, 1993: 183; Vaughn, 1978: 312). Nitekim Locke'a göre doğa hali otoritenin ve polisin olmadığı bir durumdur. Meşru gücümüz sahip olduğumuz mülkiyet kadardır. İnsan ancak bedenine, ayrıca menkullere sahip olması ve bunları özgürce kullanması halinde özgür olabilmektedir (Bouillon, 1998: 15-22). İnsanın ortak bir değeri mülkiyetine dahil edebilmesi ise bunun kazanılması sürecinde gösterdiği emek değeri ile ölçülmektedir (Göze, 2009: 174).

2.4. Kuvvetler Ayrılığı

Locke, kuvvetler ayrılığı teorisini ilk kez ortaya atmıştır. Ona göre, bir devlette üç kuvvet vardır. Bunlar; yasama, yürütme ve federatif güçtür (Ay ve Uçar, 2015: 200; Akad ve Dinçkol, 2009: 128-131). Locke için yasama gücü, en yüksek güç anlamına gelmektedir. Yasama gücü, her şeyden önce yürütme ve federatif güce sahiptir. Ancak yasamanın ruhuna uygun kullanılmalıdır (Bouillon, 1998: 25-26). Toplumsal yaşama geçildikten sonra belirleyici olacak olan çoğunluk sisteminin kurulmasıdır (Timuçin, 2006: 18-19). Bu bakımdan devletin nasıl işlemesi gerektiğini belirleyecek yasama erkidir (Timuçin, 2006: 67).

Locke'un siyaset anlayışı ya da devlet kuramı içerisinde yasama erkini denetleyecek güç yok gibi görünse de halkın kendisi bu gücü taşımaktadır (Timuçin, 2006: 72). Yasama iktidarı, insanların sahip oldukları hak ve sorumluluklarla sınırlıdır. Bundan dolayı yasama gücü yetkisinin sınırı toplumun mutluluğunu aşamamaktadır. Buna ek olarak politik toplumun kurulduğu her yerde yasama gücü, yasa yapma ve mülkiyeti koruma yetkisini hiç kimseye devredememektedir (İşçi, 2012: 282).

2.5. İhtilafların Çözümü/Direnme Hakkı

Locke, bir toplumun yok olmasını engelleyecek, toplumda kargaşa ve anarşiyi önleyebilecek sınırlı yönetimi gerçekleştirmek amacıyla insanlara ihtilal yapabilme hakkını tanımaktadır (Eroğlu, 2010: 11). Bu onay, insanları, yönetsel siyasaları hakkaniyetsiz gördükleri her zaman itaatsizlik şeklinde cesaretlendirecektir (Arnhart, 2013: 211).

Locke'a göre sözleşmenin kurulmasının ardından insanlar, tüm haklarını, oluşturulan bu siyasi otoriteye devretmeyecekler; sadece ödünç vereceklerdir. Eğer devlet sözleşmeye aykırı olarak bireylerin doğal haklarını sınırlandırmaya teşebbüs ederse, meşru olmaktan çıkacak ve insanların böylesi bir iktidara karşı direnme hakkı ortaya çıkacaktır (Kaynar, 2005: 345). Yönetim meşru dayanağını ne zaman kaybederse, yani "kendi halkına savaş açmaya başvurur, bunu kanun yapmada suiistimal, yasamaya halel getirmek, seçimlere hile karıştırmak, halkı düşmana teslim etmek, mülkiyete tecavüz, görevi ihmal veya benzeri biçimde davranışlar izlerse" direnme hakkı kendiliğinden meydana gelecektir. Bu şekilde güveni kötüye kullanma bir kez dahi gerçekleşirse halkın itaat mecburiyeti ortadan kalkmaktadır (Bouillon, 1998: 29). Bu kanıtlar ise, halkın devrim yapmasını meşru hale getirmektedir (Hampsher-Monk, 2004: 150).

İkinci İnceleme, adaletsiz otoriteye direniş hakkını açıkça ilan etmek için tasarlanmış bir eserdir (Dunn, 2011: 62). Locke'a göre başkaldırı bir intikam eylemi değildir, bir restorasyon eylemi, çiğnenmiş politik düzenin yeniden oluşturulması hareketidir (Dunn, 2011: 100).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Locke'un devlet kuramına dair en önemli düşünce, insanların yaşamlarını doğa durumu ve sivil toplum olmak üzere ikiye ayırmasıdır. Aslında birbirinin devamı olan, ancak belirli kıstaslarla birbirinden ayrılan bir sözleşme ile de bu dönemleri açıklamaya çalışmasıdır. Nitekim Locke'a göre insanlar, kendi hür iradeleri ile adım attıkları sivil toplumda, doğa durumunda mülkiyetlerini her an kaybetme riski karşısında yasalar ile bunları güvenceye almışlardır. Doğa durumunda Tanrı, düzenin kurallarını zaten belirlemiştir, sivil toplumda ise yasalar Tanrı'nın düzenine uygun bir biçimde, halkın temsiline dayalı yasama iktidarı ile sağlanacaktır.

Locke, sivil toplumda yasalara özellikle dikkat çekmekte, meşru olmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Sivil toplumda devletin asıl amacı ise insanların mülkiyetlerini korumaktır. Ancak politik iktidar yasalarla sınırlanmış hoşgörülü bir iktidardır. Devleti yönetecek kuvvetler arasında ayrıma dair açıklama getiren Locke, insanların despot ve sözleşmenin kurallarına uymayan bir iktidara karşı direnme hakkı olduğunu da söylemiştir.

Sonuç olarak siyasal liberalizmin kurucusu kabul edilen ve kökeni bakımından son derece önem taşıyan Locke'un devlet kuramına dair ifade ettiği açıklamalar, 17. yüzyıldan günümüze kadar ulaşan zaman sürecinde önemini korumaya devam etmektedir. Locke'un yüzyıllar önce ortaya koyduğu bu düşünceler ve saptamalar bugünkü modern devlet ve anayasaların temel felsefesi/dayanağı olmayı sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Akad, M. & Dinçkol, B. V. (2009). *Genel Kamu Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları.
- Akarsu, B. (1967). John Locke'un Devlet Felsefesi, *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arşivi Dergisi*, Sayı: 12, ss.72-85.
- Akççek, A. (2011). Hoşgörü Üzerine Bir Kıyaslama: John Locke ve Jean Jacques Rousseau. *Liberal Düşünce*, Sayı: 63, Yaz, ss.15-27.
- Aktan, C. C. (1995). Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 1, Mart, ss.3-32.
- Arnhart, L. (2013). *Platon'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi*. çev. Ahmet Kemal Bayram, Ankara: Adres Yayınları.
- Arslan, H. (2013). John Locke'un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 17, ss.181-204.
- Ashcraft, R. (1968). Locke's State of Nature: Historical Fact or Moral Fiction?. *The American Political Science Review*, Vol. 62, No. 3 (Sep.), pp.898-915.
- Ay, H. & Uçar, Ö. (2015). Devletin Gelişim Süreci. *İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, ss.195-206.
- Aydınli, H. I. & Ayhan, V. (2004). Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi Perspektifinden İktidarın Sınırlanması Tartışması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, ss.67-84.
- Bakırcı, F. (2004). *John Locke'ta Mülkiyet Anlayışı*, Ankara: Babil Yayınları.
- Barry, N. (2016). Liberalizm, çev. A. Kemal Bayram, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi: İkinci Kitap (L-Z)*. (Eds. Kuper, A., Kuper, J.), Ankara: Adres Yayınları, ss.858-862.
- Batz, W. G. (1974). The Historical Anthropology of John Locke. *Journal of the History of Ideas*, Vol. 35, No. 4 (Oct. - Dec.), pp.663-670.
- Bouillon, H. (1998). *John Locke*. çev. Ali İbrahim Savaş, Ankara: Liberte Yayınları.
- Büyük, C. (2010). Yasama Yürütme Yargı: Platon'dan Montesquieu'ya Devletin Fonksiyonlarına Genel Bir Bakış. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, ss.159-170.
- Çapar, S. & Yıldırım Ş. (2018). *Hobbes ve Locke'un Devlet Düşüncesine Katkıları*. <http://www.arem.gov.tr/hobbes-ve-lock-un-devlet-d-s-ncesine-katkilari>, (10.02.2018).
- Çetin, H. (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, ss.219-237.
- Çetin, İ. (1998). *John Locke'da Tanrı Anlayışı*. Bursa: E.F.K. Yayınları.
- De Roover, J. & Balagangadhara, S. N. (2008). John Locke, Christian Liberty, and the Predicament of Liberal Toleration. *Political Theory*, Vol. 36, No. 4 (Aug.), pp.523-549.
- Denli, M. (2017). Sivil Toplum Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Toplumsal Sözleşmecilerin Düşüncesinde Sivil Toplum Anlayışı. *TİDSAD Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 14, Aralık, ss.417-428.
- Dienstag, J. F. (1996). Between History and Nature: Social Contract Theory in Locke and the Founders. *The Journal of Politics*, Vol. 58, No. 4 (Nov.), pp.985-1009.
- Dunn, J. (1967). Consent in the Political Theory of John Locke. *The Historical Journal*, Vol. 10, No. 2, pp.153-182.
- Dunn, J. (2011). *Locke*. çev. Hakan Gür, Ankara: Dost Kitabevi.
- Ekmekçi, İ. S. (2013). John Locke'un Liberalizm Kuramı Üzerine. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 106, ss.205-214.
- Ergül, E. (2016). Klasik Toplumsal Sözleşme Teorilerinin Yönetim Biçimlerine Etkisi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 24, Ocak, ss.401-431.
- Eroğlu, M. (2010). John Locke'un Devlet Teorisi. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 21, Temmuz-Ağustos-Eylül, ss.1-15.
- Evren, M. (2015). Locke ve Rousseau'nun Doğa Durumu ve Mülkiyet Anlayışlarının Karşılaştırılması. *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, Ekim, ss.31-44.
- Göze, A. (2009). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Güneş, M. (2012). Çağdaş Kamu Yönetiminde Hobbes'un "Leviathan" Devlet Anlayışının İzleri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/403519>, (12.12.2017).
- Günör, R. B. (2016). John Locke'un Doğa Durumu Düşüncesine Eleştirel Bir Bakış. *The Journal of Academic Social Science Studies*, No: 44, Spring II, pp.343-350.
- Hampsher-Monk, I. (2004). *Modern Siyasal Düşünce Tarihi: Hobbes'tan Marx'a Büyük Siyasal Düşünürler*. çev. Necla Arat vd., İstanbul: Say Yayınları.
- Henry, J. F. (1999). John Locke, Property Rights, and Economic Theory. *Journal of Economic Issues*, Vol. 33, No. 3 (Sep.), pp.609-624.
- Hobbes, T. (2012). *Leviathan*. çev. Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İşçi, M. (2012). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Karagöz, Y. (2002). Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Aralık, ss.267-295.
- Kaynar, M. K. (2005). Sivil Toplumun Kavramsal Tarihi ve Sivil Toplumla İlgili Güncel Tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, ss.339-369.
- Kırlı, Ö. (2013). John Locke ve David Hume'un Epistemolojisi ve Beşeri Olanın İzahı. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 20, ss.99-114.
- Locke, J. (2012). *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*. çev. Melih Yürüşen, Ankara: Liberte Yayınları.
- Locke, J. (2013). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*. çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- Locke, J. (2016). *Hükümet Üzerine Birinci İnceleme: Bay Robert Filmer ve Yandaşlarının Yanlış İlke ve Temellerinin Yıkılışı*. çev. Fahri Bakırcı, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Locke, J. (2018). *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*. çev. Fahri Bakırcı, Ankara: Eksi Kitaplar.
- Mack, E. (2009). *John Locke*. London: Continuum International Publishing Group.
- Özcan, M. T. (1986). John Locke'un Birey Anlayışının Felsefi Temelleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 52, Sayı: 1-4, ss.559-586.
- Özgüven, A. (2014). *Çağdaş Devlet Anlayışı ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, A. (2015). Liberalizm, Negatif Özgürlük ve İnsan Hakları. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt: 33, ss.1-17.
- Rousseau, J.-J. (2013). *Toplum Sözleşmesi*. çev. Vedat Günyol, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Timuçin, A. (2006). *John Locke'un Siyaset Anlayışı*. İstanbul: Bulut Yayınları, İstanbul.
- Toku, N. (2003). *John Locke ve Siyaset Felsefesi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Uygun, O. (2014). *Devlet Teorisi*. İstanbul: XII Levha Yayıncılık.
- Vatansever, Z. H. (2017). Thomas Hobbes'un Siyaset Felsefesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 52, Ekim, ss.405-412.
- Vaughn, K. I. (1978). John Locke and the Labor Theory of Value. *Journal of Libertarian Studies*, Vol. 2, No. 4, pp.311-326.
- Ward, I. (2010). *John Locke and Modern Life*. The United States of America: Cambridge University Press.
- Yanık, L. K. (2015). Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 12, Sayı: 46, ss.35-55.
- Yayla, A. (2011). *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yıldız, B. D. (2016). John Locke'ta Doğa Durumu ve Direnme Hakkı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XX, Sayı: 3, ss.375-410.
- Yolton, J. W. (1958). Locke on the Law of Nature. *The Philosophical Review*, Vol. 67, No. 4 (Oct.), pp.477-498.
- Yolton, J. W. (1993). *A Locke Dictionary*, Oxford: Blackwell Publishers.
- Zabunoğlu, H. G. (2016). Toplum Sözleşmesi Bağlamında John Locke'un Devlet Anlayışı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, ss.431-456.